

Fågelinventering i Himmelstalund vid
Motala ström
Norrköpings kommun, 2020

Örnborg Kyrkander Biologi & Miljö AB

www.ornborgkyrkander.se

Rapport 2020:337

Datumversion 2020-09-22

Framsida: Bohål av mindre hackspett

Ansvarig handläggare: Jonas Örnborg

Övriga medverkande: Britta Lidberg

Foto: (upphovsrätt Örnborg Kyrkander)

Internt projektnamn: 337 – Fågelinventering Himmelstalund, Norrköpings kommun

Granskad av: Britta Lidberg

Uppdragsgivare: Norrköpings kommun

Uppdragsgivarens ombud: Mia Agvald Jägborn

Rapporten refereras: Örnborg Kyrkander. 2020. Fågelinventering i Himmelstalund vid Motala ström 2020, Norrköpings kommun. Norrköpings kommun. 2020:337.

Sammanfattning

Norrköpings kommun planerar att utveckla området vid Himmelstalund med bostäder, arbetsplatser, kommersiell och offentlig service men också anläggningar för rekreation och fritid. Tidigare inventeringar i området har identifierat behov av en fördjupad fågelinventering med fokus på mindre hackspett, pungmes och nattsångare. Utöver fågelinventeringen har även hålträdskartläggning (bohål av hackspett) genomförts i området. Örnborg Kyrkander Biologi och Miljö AB har under våren 2020 genomfört denna inventering åt Norrköpings kommun.

Genomförd inventering resulterade i en artlista om totalt 65 arter där 53 av arterna har bedömts utgöra regelbundna häckfåglar i området. Resterande 12 arter utgör arter vilka bedömts använda området främst för födosök och rasta. Av dessa 65 arter är 25 naturvårdsarter (rödlistade, upptagna i fågeldirektivet eller uppvisar sentida kraftig populationsminskning).

En säker häckning av mindre hackspett kunde konstateras i strandskogen längs Motala ström liksom en trummande mindre hackspett i områdets norra delar. Inventeringsområdet hyser således minst ett revir av mindre hackspett 2020. Totalt 35 träd med bohål för hackspett identifierades. Icke förvånande påträffas det flesta bohålsträd inom områden med större sammanhängande skogsmark. För mindre hackspett i inventeringsområdet bedöms skogsområden norr om samt strandskogen längs med Motala ström vara av störst vikt för arten. För att arten skall kunna fortleva i området krävs tillräcklig mängd med lämplig lövskog inom reviret. En grov analys av detta indikerar att i dagsläget uppfylls artens krav på arealen lövskog inom reviret. Skulle arealen av lämpliga lövskogsmiljöer reduceras allvarligt i området finns dock en risk att möjligheten för mindre hackspett att finnas kvar i området minskar på sikt.

Genomförd inventering har inte kunnat påvisa närvaro av pungmes i området under häckningssäsongen 2020. Pungmes uppvisar kraftiga fluktuationer i populationsstorlek och har minskat kraftigt i sen tid, både lokalt men även nationellt. Bevarandet av lämpliga miljöer inför artens framtida eventuella expansion är av stor vikt. Hörda nattsångare vid det aktuella tillfället utgjordes av näktergal, sävsångare, rörsångare och vattenrall. Betydelsefulla miljöer inom inventeringsområdet för såväl pungmes som nattsångare sammanfaller till stor del. Främst är det i vass- och sumpskogsområdet väster om campingen vid Motala ström där nattsångare observerades och historiskt är det även här där pungmes tidigare har häckat enstaka (2008).

För fågelvärdena i området utgör är det framförallt de sammanhängande skogsmarkerna samt kantzonen längs med Motala ström som är av betydelse. Vad avser kantzonen är den på sina ställen smal till mycket smal. En allmän förstärkning av denna vore av betydelse för biologisk mångfald generellt. I samband med planerade åtgärder som innebär ytterligare intrång i kantzonen bör dessa kompenseras för på annat ställe.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Inledning	5
Metod.....	6
Resultat	8
Häckfågelinventering.....	8
Mindre hackspett och bohålsträd	10
Inventering av nattsångare och pungmes	12
Diskussion.....	12
Referenser	16

Inledning

Örnborg Kyrkander Biologi och Miljö AB har, på uppdrag av Norrköpings kommun, genomfört en fågelinventering under häckningstid vid Himmelstalund, beläget utmed Motala ström i Norrköping. Kommunen har en vision om en framtida stadsdel innehållande bostäder, arbetsplatser, kommersiell och offentlig service men också anläggningar för rekreation och fritid vid Himmelstalund.

Inventeringsområdet utgörs av ett parkområde i de västra delarna av Norrköping (figur 1). Planerade anläggningar enligt visionen inom inventeringsområdet utgörs bl.a. av ny broförbindelse, bostäder söder och norr om Motala ström och sammanhängande gångstråk längs med vattnet. Inventeringens fokus har varit på arter som kan medföra att kommande planerade åtgärder kan komma i konflikt med artskyddsförordningens bestämmelser. Framtaget underlag skall ingå i arbetet med planprogrammet för hela Himmelstalundsområdet. Utöver fågelinventeringen har även hålträdskartläggning (bohål hackspett) genomförts för att möjliggöra en bedömning av lämpliga häckningsmiljöer för artgruppen hackspettar.

Sedan tidigare har en naturvärdesinventering (NVI) av området genomförts (Hagström och Elg 2019), vilken bl.a. kom fram till rekommendationerna att genomföra en kompletterande fågelinventering under häckningstid i området. Inventeringsupplägget skall omfatta även tidig vår för att inkludera ropande/trummande hackspettar. Vidare skall inventering även genomföras under maj/juni för att inkludera sent häckande arter såsom framförallt nattsångare och pungmes. Aktuellt inventeringsområde domineras av stora klippta gräsmarkerna som är välbesökta av stadens invånare men som sannolikt inte utgör så höga värden för häckfågelsammansättningen i området. Främst är det de strandnära områdena kring Motala ström som domineras av klibbal och pil och större sammanhängande skogspartier som attraherar häckfåglar till området. Kantzonen längs med Motala ström är viktig både för fågellivet men även övrig biologisk mångfald i och längs med Strömmen. Kantzonens utbredning är dock sargad och saknas på vissa ställen samt utgörs bitvis av enstaka trädrader längs med strandlinjen. Bitvis finns dock en rejäl och ordentlig kantzon som utgörs av lövträd med främst klibbal, sälg, knäckepil och björk, främst i inventeringsområdets norra och västra delar. Ett större mer sammanhängande skogsparti i områdets nordöstra del domineras av björk, asp, ek och tall där förekomsten av död ved av olika typer är tämligen god. I området finns även ett par mindre bergknallar med mer eller mindre öppna hållmarker. Hela området omgärdas i norr, väster och öster av infrastruktur medan det i söder angränsar mot jordbruksmark.

Figur 1. Aktuellt inventeringsområde vid Himmelstalund längs med Motala ström. Stora klippta gräsytor dominerar. Kantzonen längs Motala ström är som bästa bibehållen i inventeringsområdets västra del och betydligt mer sargad i dess östra del. Skogsområdet i nordöstra delen genomkorsas av ett väl utbyggt stignät.

Metod

Totalt har fem besök till området genomförts för att fånga in såväl häckande stannfåglar (hackspettar) som sent anländande häckfåglar (ex nattsångare och pungmes). Datum för respektive genomfört besök redovisas i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Datum för inventeringsbesök.

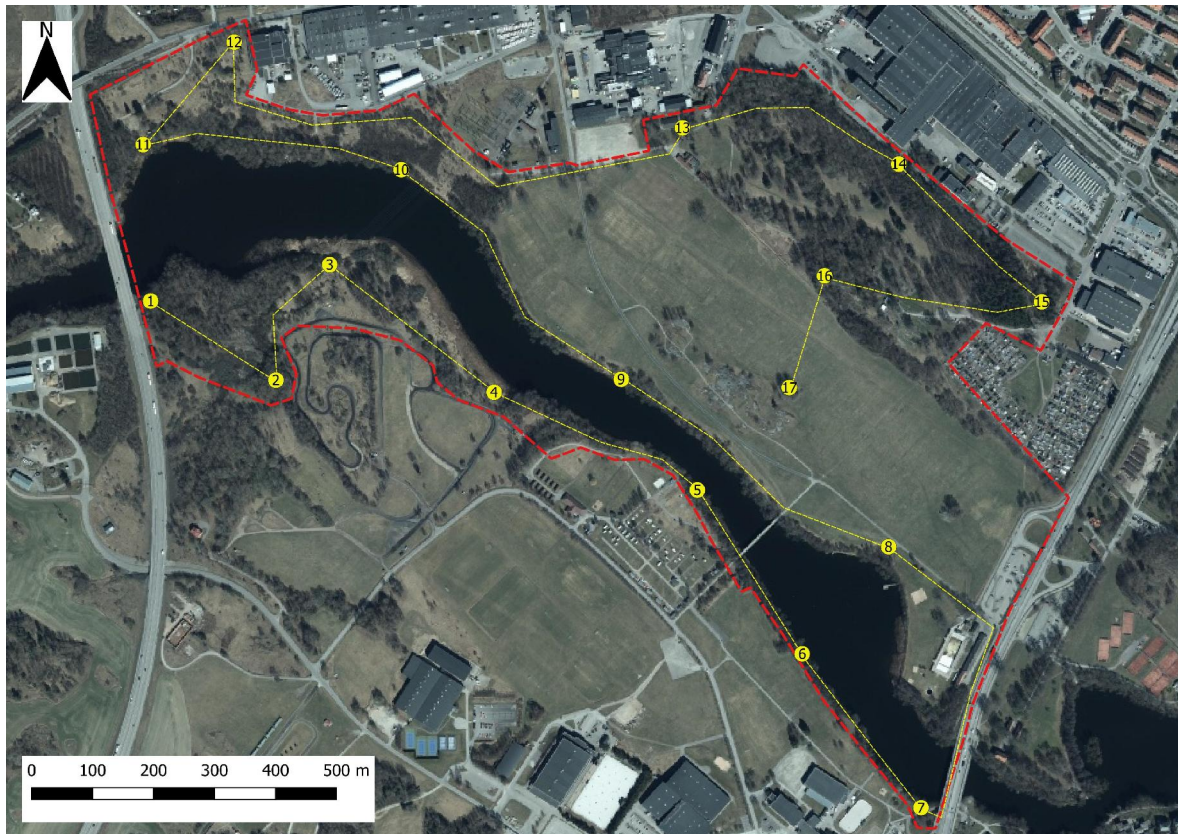
Datum	Moment
2020-04-03	Hackspettar och hålträd
2020-04-17	Punkt- och linjeruttsinventering/hackspett/hålträd
2020-05-15	Punkt- och linjeruttsinventering
2020-06-11	Punkt- och linjeruttsinventering/pungmes
2020-06-11/12	Nattsångare

Hackspettsinventeringen 2020-04-03 genomfördes genom att områdets skogbeklädda miljöer besöktes och genomströvades långsamt för eftersök av hackspett. Samtliga observationer av hackspettar artbestämdes där så var möjligt samt positionsbestämdes och lades in i GIS programmet Qfield på en surfplatta (Android). Även observationer av hackspettar vid övriga fältbesök noterades på samma sätt.

För övriga häckfåglar lades en kombinerad punkt- och linjeruttsslinga ut i området. Slingan lades ut subjektivt optimalt med syfte att täcka in absoluta merparten av området samt fånga in de mest fågelintressanta miljöer som finns i området. Slingan promenerades långsamt igenom vid tre tillfällen under säsongen (se tabell 1). För varje enskild punkt noterades varje observation av fåglar under 5 minuter. Efter varje punktinventering genomfördes en linjeinventering till nästa punkt och samtliga fåglar observerade längs med linjen noterades. Syftet med inventeringen är att erhålla en så komplett artlista som möjligt för området samt där så är möjligt identifiera häckplatser för känsliga arter. 2020-06-11 genomfördes även en inventering av pungmes i det som bedömts utgöra tänkbara potentiella häckningsmiljöer (strandskogen längs med Motala ström). Inventeringen tillgick som så att hela strandskogen genomströvades efter eventuella bon samt playback av pungmessång spelades upp med jämna mellanrum för att locka fram eventuella pungmesar i området. Metoden har vid tidigare pungmesinventeringar visat sig vara effektiv (Örnborg Kyrkander 2018).

Hålträdsinventeringen tillgick på sådant sätt att samtliga skogbeklädda områden långsamt genomströvades. Träd med rimliga dimensioner och bedömda förutsättningar att kunna utgöra bohålsträd för hackspett undersöktes visuellt efter bohål. Träd med bohål, färskasom gamla, noterades och lades in på karta med hjälp av GIS-programmet Qfield. Trädslag och bedömd vitalitet på det aktuella trädet noterades även.

Inventering av nattsångare tillgick på sådant sätt att hela området strövades igenom nattetid från kl. 22 och fram till cirka 05.00. Särskilt fokus lades på våtmarksmiljöer längs med Motala ström. I vad som bedömts utgöra lämpliga miljöer kunde längre eller kortare tid tillbringas för att om möjligt även fånga upp sporadiskt sjungande individer. Samtliga observationer noterades på samma sätt som tidigare och positionsbestämdes.

Figur 2. Utlagd punktrutt med 17 punkter och 16 linjer som inventerats vid tre olika tillfällen under säsongen med avseende på häckfåglar. Rutten är utlagd på ett subjektivt optimalt sätt för att täcka in de mest fågelintressanta områdena, vilket i första hand utgörs av strandskogen längs Motala strömmen samt övriga skogbeväxtade ytor i området.

Resultat

Häckfågelinventering

Antalet observerade fågelarter gjorda i samband med häckfågelinventeringen uppgår till 65 st., vilket måste anses utgöra ett högt artantal. Sett till områdets areal på drygt 93 ha ger det knappt 0,7 arter/ha, där stora arealer utgörs av icke lämpliga häckmiljöer (klippta gräsytor). En komplett artlista tillsammans med naturvårdsstatus, bedömd talrikhet samt utnyttjande av inventeringsområdet redovisas i bilaga 1. 53 av arterna har bedömts utgöra arter som regelbundet häckar inom området och i relation till inventerad areal ger det cirka 0,6 häckande arter/hektar. Resterande 12 arter utgör arter vilka bedömts använda området främst i samband med födosök (se bilaga 1).

Från naturvårdssynpunkt är 20 av de observerade arterna i området upptagna i 2020 års rödlista (SLU Artdatabanken 2020). Dessutom förekommer även arter upptagna i EU:s fågeldirektiv (Rådets direktiv 79/409/EEG 1979) samt arter som uppvisar en kraftig populationsminskning under den senaste 30-årsperioden (Ottvall m.fl. 2008) (tabell 2).

Tabell 2. Statistik avseende naturvårdsstatus på fåglar observerade i samband med häckfågelinventering i området runt Himmelstalund.

Naturvårdstatus	Antal
<i>Rödlistade som Nära hotade (NT)</i>	15
<i>Rödlistade som Sårbara (VU)</i>	3
<i>Rödlistade som Starkt hotade (EN)</i>	2
<i>Art upptagen i fågeldirektivet (FD)</i>	2
<i>Arter som uppvisar kraftig nedgång (-50%) under senaste 30 års perioden</i>	3

Flera av de rödlistade arterna som observerats inom området utgörs av arter som fortfarande är tämligen vanliga häckfåglar, både i området men även generellt men faller ut som rödlistade 2020 på grund av en sentida kraftig populationsminskning. Exempel på sådana arter är grönfink (EN), kråka (NT), björktrast (NT), grönsångare (NT) m.fl.

Ett uttag från Artportalen (inkl. skyddsklassade uppgifter) under tidsperioden 2000-01-01 till 2020-08-21 motsvarande inventeringsområdet resulterade i totalt 167 observerade arter inom inventeringsområdet varav 50 utgörs av rödlistade fågelarter. Många av dessa utgörs dock av enstaka observationer av tillfälliga gäster och när observationer med mindre än 5 unika observationstillfällen exkluderas återstår totalt 109 arter av varav 33 är rödlistade.

En tabell med samtliga observerade rödlistade arter inom inventeringsområdet, både från inventeringen 2020 samt uttag från Artportalen (med mer än fem observationer under perioden 2000-01-01 – 2020-08-21) redovisas i tabell 3. Totalt har då 34 rödlistade (2020 års rödlista) observerats i området.

Mindre hackspett och bohålsträd

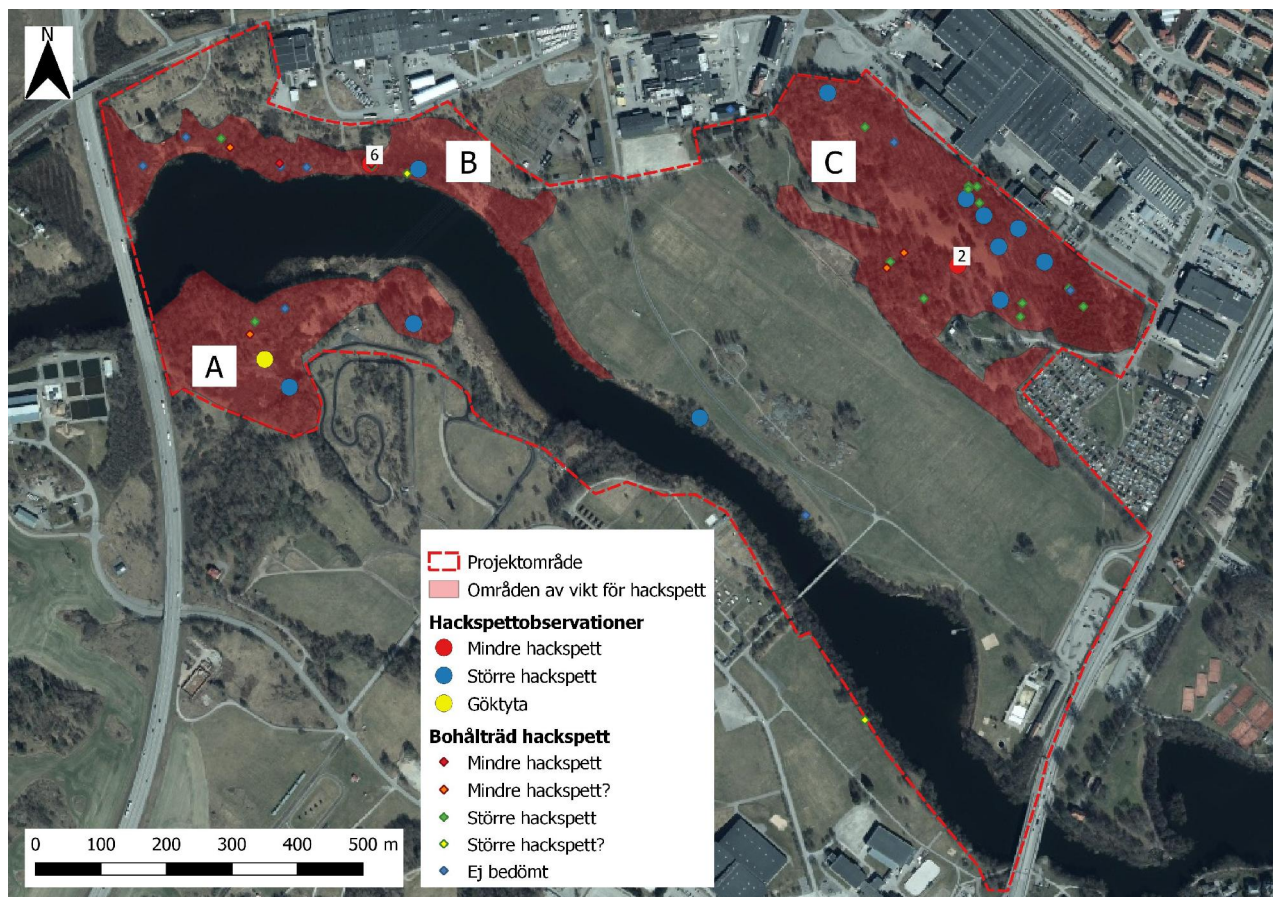
I samband med den nyligen genomförda naturvärdesinventeringen (Hagström och Elg 2019) noterades att det i området finns lämpliga till mycket lämpliga miljöer för hackspettar och då särskilt mindre hackspett som är rödlistad. En karta som visar samtliga observationer av hackspettar redovisas i figur 3 nedan. Som synes observerades tre arter av hackspettar: mindre hackspett, större hackspett och göktyta. Lite anmärkningsvärt är att inga häckningsindikationer av gröngöling observerades i området 2020 trots flera besök. Endast en förbiflygande individ sent på säsongen noterades men sannolikt förekommer även gröngöling som häckfågel i området. En säker häckning av mindre hackspett kunde dock konstateras i strandskogen längs Motala ström (observation 6 i figur 3) och en trummande mindre hackspett

Tabell 3. Observationer av rödlistade arter i samband inventeringar 2020. Artnamn i kursiv text är arter som ej observerats i samband med inventeringen 2020 men som finns inrapporterade till Artportalen under perioden 2000-01-01—2020-08-21. Arter markerade med * är arter som enbart observerades i samband med nattsångarinventeringen 2020. Alla arter är dock inte att betrakta som häckfåglar inom området (se tabell 4)

Artnamn	Vetenskapligt namn	Rödlistningsstatus 2020
Björkrast	<i>Turdus pilaris</i>	NT
Drillsnäppa	<i>Actitis hypoleucos</i>	NT
Duvhök	<i>Accipiter gentilis</i>	NT
Entita	<i>Poecile palustris</i>	NT
Fiskmåså	<i>Larus canus</i>	NT
Gråtrut	<i>Larus argentatus</i>	VU
Grönfink	<i>Chloris chloris</i>	EN
Grönsångare	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	NT
Gulspurv	<i>Emberiza citrinella</i>	NT
Hussvala	<i>Delichon urbicum</i>	VU
Kråka	<i>Corvus corone</i>	NT
Mindre hackspett	<i>Dendrocopos minor</i>	NT
Rödvingetrast	<i>Turdus iliacus</i>	NT
Skrattmåså	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	NT
Stare	<i>Sturnus vulgaris</i>	VU
Strandskata	<i>Haematopus ostralegus</i>	NT
Sävsvurv	<i>Emberiza schoeniclus</i>	NT
Tornseglare	<i>Apus apus</i>	EN
Ärtsångare	<i>Sylvia curruca</i>	NT
Svartvit flugsnappare	<i>Ficedula hypoleuca</i>	NT
Brunand	<i>Aythya ferina</i>	EN
Buskskvätta	<i>Saxicola rubetra</i>	NT
Havstrut	<i>Larus marinus</i>	VU
Havsörn	<i>Haliaeetus albicilla</i>	NT
Hornuggla	<i>Asio otus</i>	NT
Kornknarr	<i>Crex crex</i>	NT
Kricka	<i>Anas crecca</i>	VU
Kungsfiskare	<i>Alcedo atthis</i>	VU
Pungmes	<i>Remiz pendulinus</i>	VU
Rosenfink	<i>Carpodacus erythrinus</i>	NT
Rörsångare*	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	NT
Smådopping	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	NT
Spillkråka	<i>Dryocopus martius</i>	NT
Storspov	<i>Numenius arquata</i>	EN

observerades även i områdets norra delar (observation 2 i figur 3). Större hackspett förekommer jämnt fördelat i de områden som uppbär större sammanhängande skogsmark. Baserat på gjorda observationer häckar sannolikt minst tre par större hackspett inom inventeringsområdet. Göktyta observerades endast vid ett enda tillfälle och det är osäkert om den utgör häckfågel eller var på genomresa. Miljön den observerades i bedöms dock uppfylla alla väsentliga förutsättningar som häckningsmiljö för arten.

Totalt 35 träd med bohål för hackspett i något stadium identifierades. En mer utförlig beskrivning av respektive träd tillsammans med en mer utförlig karta redovisas i bilaga 2. Som framgår av kartan i figur 3 påträffas absolut flest av dessa bohålsträd i områden med större sammanhängande skogsmark, vilket också bedöms utgöra miljöer av vikt för häckande hackspettar i området. I synnerhet område B och C bedöms mer viktigt eftersom här observerades såväl häckande som trummande mindre hackspett, här fanns också fler bohålsträd än i område A.

Figur 3. Karta med gjorda observationer av hackspett, träd med bohål av hackspett samt områden vilka bedömts som mer viktiga än andra som häckningsmiljö för hackspett inom inventeringsområdet.

Inventering av nattsångare och pungmes

Nattsångare är ingen systematisk homogen grupp utan utgörs av fåglar som i större eller mindre omfattning uppvisar nattlig sångaktivitet. Flera sångfåglar är typiska sådana såsom ex. kärrsångare, trastsångare, gräshoppsångare, m.fl. Kornknarr och vaktel är andra exempel på nattaktiva arter andra än sångfåglar. Nattsångarinventeringen genomfördes natten mellan 11–12 juni. Hörda nattsångare vid det aktuella tillfället utgjordes av näktergal, sävsångare, rörsångare och vattenrall. Främst är det i vass- och sumpskogsområdet väster om campingen där nattsångare observerades.

Senaste observationen av häckande pungmes i området är från 2008 (Artportalen). Större delen av strandkanten längs med Motala ström inom inventeringsområdet bedöms kunna utgöra tänkbar häckningsmiljö för pungmes men framför allt är det inventeringsområdet väster om campingen som bedöms hysa höga förutsättningar i detta avseende, bl.a. baserat på historiska uppgifter om häckande pungmes i området. Playback av pungmeslåten (sång och kontaktlåten) har visat sig vara en bra metod för att lokalisera och identifiera häckande pungmes inom ett avgränsat område. I samband med inventeringen 2020-06-11 spelades pungmeslåten upp vid ett flertal tillfällen, med huvudfokus på områdena väster om campingen (både söder och norr om Motala ström). Inga observationer av pungmes gjordes och bedömningen därutav är att ingen häckning av arten genomfördes i området under 2020.

Diskussion

Hela inventeringsområdet uppvisar en hög artrikedom vad gäller fåglar, totalt har minst 167 arter observerats inom området under den senaste 20-årsperioden. Bara i samband med inventeringen av området 2020 (fem genomförda besök) noterades totalt 65 arter av vilka minst 53 bedömdes utgöra häckfåglar. Områdets heterogenitet med många olika livsmiljöer attraherar många arter under hela året, både som häckningsplats men även som födo- och rastlokal. Övergångszoner mellan vatten, skog, gräsmarker, hållmarker m.m. skapar många olika livsmiljöer för bl.a. fåglar. Det faktum att aktuellt inventeringsområde ligger i utkanten av Norrköpings tätort och mot söder gränsar mot större sammanhängande natur- och jordbruksmark är givetvis ytterligare en bidragande faktor som bidrar till att öka mångfalden av fåglar inne i själva området kring Himmelstalund. Motala ström som rinner genom området är ytterligare en kraftigt bidragande faktor till den observerade höga mångfalden av fåglar men även andra organismer i området.

Genomförd inventering 2020 har påvisat förekomst av 20 rödlistade arter i området (tabell 3) av vilka 15 bedöms vara häckfåglar i området (tabell 4). Vidare fokus i diskussionen ligger främst på mindre hackspett, pungmes och nattsångare. Värt att omnämna är dock även kungsfiskare (*Alcedo atthis*), en av Norrköpings ansvarsarter, som regelbundet observeras i området och då främst som förbipasserande eller födosökande (fiskandes). Lämpliga boplatsmiljöer i form av branta strandbrinkar

i anslutning till vatten saknas inom inventeringsområdet varför den inte bedöms påverkas nämnvärt av planerade åtgärder.

Tabell 4. Rödlistade fåglar som i samband med inventeringen 2020 bedömts utgöra häckfåglar.

ART	Vetenskapligt namn	Rödlistningsstatus 2020	Förekomst	Häckfågel
Björktrast	<i>Turdus pilaris</i>	NT	Allmän	Ja
Drillsnäppa	<i>Actitis hypoleucos</i>	NT	Fåtalig	Ja
Duvhök	<i>Accipiter gentilis</i>	NT	Fåtalig	?
Entita	<i>Poecile palustris</i>	NT	Fåtalig	Ja
Fiskmås	<i>Larus canus</i>	NT	Allmän	Ja
Gråtrut	<i>Larus argentatus</i>	VU	Allmän	Ja
Grönfink	<i>Chloris chloris</i>	EN	Allmän	Ja
Grönsångare	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	NT	Fåtalig	Ja
Gulspärv	<i>Emberiza citrinella</i>	NT	Fåtalig	Ja
Hussvala	<i>Delichon urbicum</i>	VU	Sparsam	Nej
Kråka	<i>Corvus corone</i>	NT	Allmän	Ja
Mindre hackspett	<i>Dendrocopos minor</i>	NT	Fåtalig	Ja
Rödvingetrast	<i>Turdus iliacus</i>	NT	Sparsam	Ja
Skrattmås	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	NT	Fåtalig	Nej
Stare	<i>Sturnus vulgaris</i>	VU	Allmän	Ja
Strandskata	<i>Haematopus ostralegus</i>	NT	Allmän	Ja
Sävsparv	<i>Emberiza schoeniclus</i>	NT	Sparsam	Ja
Svartvit flugsnappare	<i>Ficedula hypoleuca</i>	NT	Fåtalig	Ja
Tornseglare	<i>Apus apus</i>	EN	Allmän	Nej
Ärtsångare	<i>Sylvia curruca</i>	NT	Fåtalig	Ja

Arter som det i tidigare inventeringar uppmärksamats ett hänsynsbehov kring är mindre hackspett (häckfågel), pungmes (tidigare häckfågel, ej observerad i området sedan 2008) och den funktionella gruppen ”nattsångare” (Hagström och Elg 2019). Miljöer av betydelse för dessa arter/artgrupp utgörs främst av våtmarksmiljöer, strand- och sumpskog samt lövskog och sammanfaller i hög utsträckning. Inom inventeringsområdet bedöms befintliga skogsområden, inklusive strandskogen längs med Motala ström vara av stor vikt för häckande mindre hackspett i området (figur 3 och 4), vilket baseras på såväl gjorda observationer av mindre hackspett samt påträffade bohål. Mindre hackspett är rödlistad som nära hotad (NT) på grund av en pågående populationsminskning orsakad av en minskning av både lämpliga habitat och av antal reproduktiva individer. Arten har tidigare minskat påtagligt i antal, t.ex. halverades populationen under tidsperioden 1975–1990. Framtidsprognosen bedöms vara dyster i och med nya miljöregler från EU, ökat biobränsleuttag, almsjukan m.m. Enligt nyligen gjord beräkning uppgår den svenska populationen till 6 700 par (ArtDatabanken 2020). För Östergötland anges en beståndsuppskattningen på cirka 300 häckande par (spann 200-400) (Ottosson m.fl. 2012). Inga kända

tillgängliga uppgifter om antalet häckande par av mindre hackspett i Norrköpings kommun finns såvitt författarna vet. Den mindre hackspetten lever i löv- och blandskog med inslag av äldre lövträd där både födosök och häckning sker. Födottillgången under senvinter och vår är en viktig populationsreglerande faktor. Lokalt kan även grov bladvass vara en viktig födosöksmiljö vintertid. För häckning krävs döda lövträd eftersom den klena näbben hos mindre hackspett inte klarar av att hacka ut bohål ur levande träd och ett nytt bohål hackas ut varje år. När en individ har häckat i ett område lever den i detta nästan undantagslöst resten av sitt liv. För att häcka framgångsrikt behöver ett par av mindre hackspett cirka 40 ha lövdominerad skog inom ett revir på upp till 200 ha (ArtDatabanken 2019). Reviren innehåller som regel en blandning av skogsmiljöer där det finns såväl mycket lämpliga som mindre lämpliga miljöer. Av störst betydelse för artens fortlevnad på en och samma plats är i första hand arealen av miljöer inom reviret som är lämpliga eller mycket lämpliga för födosök och bobygge. Inom inventeringsområdet påträffades en häckning av mindre hackspett och även om det inte är helt orimligt att ytterligare häckande par kan finnas är det mest sannolikt att det aktuella paret utgör det revirhållande paret i området. En grovanalys av arealen lövskog (extraherat utifrån Naturvårdsverkets marktäckedatabas) ("Naturvårdsverkets Nationella marktäckedata (NMD)" 2019) inom ett cirka 200 ha stort område som innehåller aktuell boplats för mindre hackspett visar att området hyser en sammanlagd lövskogsareal på cirka 40 ha lämplig lövskog, vilket motsvarar ungefär

vad som krävs enligt tillgängliga litteraturuppgifter. Skulle arealen av lämpliga miljöer reduceras i området finns således risk att möjligheten för mindre hackspett att finnas kvar i området minskar på sikt. Arten kan sannolikt i viss omfattning kompensera bortfall av miljöer i en del av reviret genom att utöka detta i andra delar men möjligen

Figur 4. Areal av lövskog (från Naturvårdsverkets marktäckedatabas) i och i anslutning till inventeringsområdet. Den inlagda röda cirkeln motsvarar arealmässigt 200 ha som utgör storleksreferens för vad som utgör ett normalstort revir för mindre hackspett. Arealen lövskog inom röda cirkeln uppgår till ca. 40 ha, vilket utgör en nedre gräns för ett funktionellt revir av mindre hackspett. Reviret för det aktuella paret mindre hackspett i området är givetvis inte cirkelrunt utan ser annorlunda ut.

kan då konkurrens uppstå med andra par av mindre hackspett och på landskapsnivå resultera till en decimerad population. En exploatering som minskar befintlig utbredning av dessa miljöer kan således tänkas påverka förutsättningarna negativt för mindre hackspett och riskerar därmed att utlösa förbud enligt artskyddsförordningen.

För övriga fokusarter såsom pungmes och ”nattsångare” sammanfaller till stor del betydelsefulla miljöer för dessa med miljöer av betydelse för mindre hackspett. Därutöver utgör den funktionella kantzone längs med hela Motala ström miljöer av betydelse för dessa arter. Den funktionella kantzone längs Motala ström är även av stor betydelse för biologisk mångfald generellt, både i angränsande terrestra och limniska miljöer. Kantzone längs Motala ström inom inventeringsområdet är dock tämligen smal och utgörs i stora stycken av klippt gräsmatta, vilket är särskilt tydligt i den sydöstra delen inventeringsområdet (1–5 trädrader). En tämligen enkel åtgärd vore att tillåta kantzone breda ut sig för att på så sätt gynna såväl fåglar som annan biologisk mångfald, både terrester och limnisk sådan. Sådan åtgärd skulle förutom att gynna pungmes även gynna mindre hackspett, nattsångare och andra fåglar. I samband med planerade åtgärder för att utveckla Himmelstalundsområdet längs med Motala ström såsom att anlägga en strandnära gångstig kan kantzone på sina ställen öppnas upp om så bedöms nödvändigt för att skapa en attraktiv miljö för människor. Dock bör ett sådant ingrepp föranleda att kantzone förstärks på minst motsvarande sätt på annat ställe, antingen genom att befintlig kantzone breddas eller att den nyanläggs på platser där den saknas i dagsläget genom ex. plantering av träd och buskage längs med strandlinjen.

Genomförd inventering har inte kunnat påvisa någon häckning eller förekomst överhuvudtaget av pungmes inom inventeringsområdet 2020. Senast observerade (Artportalen) förmodade häckningen skedde 2008 då ett par syntes bygga bo i området, sannolikt i området väster om campingen. Givetvis kan någon enstaka häckning skett även sedan dess men den populationsminskning generellt som skett av pungmes i landet talar mot detta. Pungmes har aldrig varit en vanlig häckfågel i Sverige utan är en sentida invandrare österifrån med första belagda häckningen i Sverige först 1964. Initialt tillväxte och expanderade populationen och nådde en topp under 1990-talet med uppskattningsvis 500 individer väl spridda i södra Sverige. Därefter har arten minskat kraftigt, om än med viss mellanårsvariation, till dagens populationsstorlek om cirka 60 par, (ArtDatabanken 2020). Detta mönster med en kraftig expansion och populationsökning som följs av en populationsminskning är inte ovanlig i samband med att en art utökar sitt utbredningsområde. Vegetationsrika partier längs med Motala ström med förekomst av träd och buskage av viden, björk och liknande tillsammans med vass och kaveldun bedöms utgöra mycket lämpliga potentiella häckningsmiljöer för pungmes. Det är därför av vikt att denna typ av miljöer bevaras såväl inom inventeringsområdet som utanför i tillräcklig omfattning för att kunna bereda plats för när/om populationen av pungmes i Norrköping och Sverige förhoppningsvis

ökar framgent. Som redan omnämnts ovan skulle en bredare trädbeklädd kantzon alldeles säkert förbättra förutsättningarna för pungmes att häcka i området framgent.

Referenser

- ArtDatabanken. 2020. "Artfakta". 2020. www.artfakta.artdatabanken.se.
- Hagström, Mikael, och Sara Elg. 2019. "Naturvärdesinventering vid Himmelstalund, Norrköpings kommun". Naturcentrum AB och Fennicus Natur AB.
- "Naturvårdsverkets Nationella marktäckedata (NMD)". 2019. Digitalt GIS underlag. Naturvårdsverket.
- Ottosson, Ulf, Richard Ottvall, Johan Elmberg, Martin Green, Rolf Gustafsson, Fredrik Haas, Niklas Holmqvist, m.fl. 2012. *Fåglarna i Sverige - antal och förekomst*. Halmstad: SOF.
- Ottvall, Richard, Lars Edenius, Johan Elmberg, Henri Engström, Martin Green, Niklas Holmqvist, Åke Lindström, Martin Tjernberg, och Tomas Pärt. 2008. "Populationstrender för fågelarter som häckar i Sverige. Rapport 5813". Naturvårdsverket.
- Rådets direktiv 79/409/EEG. 1979. "Fågeldirektivet".
- SLU Artdatabanken. 2020. *Rödlistade arter i Sverige 2020*. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Örnborg Kyrkander, Biologi & Miljö AB. 2018. "Inventering av pungmes (*Remiz pendulinus*) på fem lokaler i Norrköpings kommun 2018." ÖK 2018:21. Norrköpings kommun.